

26.6.1937

הבוקר - שיחת יסודית וממצה עם ברל בטשן כמח

שעות. נחברר שאין חילוקי-דעות בין שנינו, לא בנוגע לחכמים
ולא בנוגע לרצוי וטוב בחקירה זו. התנגדותו של ברל לחוכמים
החלוקה הייתה געוצה בהנחה שחלוקה "טובה" - מעין זו שאנו
רצתים במרכז המפלגה - לא תהיה, כי אנגליה לא תחן לנו שטח
וגבולין שיאפשרו קיום מדינה יהודית, וחלוקה רעה אין לקבל,
אבל זו בינתיים חחרום או תרופך את עמדת הכנרת.

אם נכון הדבר שאנו מקבלים כל הגליל וגבול לבנון -
סוריה - הרי הוא שטח שטעה במרוגנוזה ויש לדון בהצעת החלוקה,
אם נקבל גם ירושלים החדשה ואגטריות החיישובות בנגב - הרי
טרפתו אין זו כמעט חלוקה, אלא אנו מקבלים את איי. אני לא

מרחיק לכת כל-כך. מפילו חלוקה כזו - שאינה מן הנמנע -
היא רק חלוקה, אבל בוראי יותר טובה מהסנדט.

במכתבו של ברל למרכז (מיום ג' חמוז תרצ"ז)
שהגיע לידי רק אחמול - שלוח אלי מן המרכז בתל-אביב -
יש כמה דברים לא צודקים ביחס לעבר, דברים לא נכונים
ביחס להווה - ופרובנציות מסופקות ביחס לעתיד.

נאמר אצלו: "אנחנו לא עמדנו בפרץ. לא
העמדנו סכר במני שטחון הפניקה והרמיון הנפשי שבו נסחפת
מדיניותנו הרשמית (ומדיניות בלתי רשמית אין לנו מעט)."
זוהי האשמה קשה - בלי יסוד עובדתי. כשמדברים על "מדיניותנו
הרשמית" יש להבחין בין מדינות של חיים - וזו של פשה ושלי.
אף פעם לא "נשטפנו" שנינו בפניקה. גם לא בימים המרים
והנושמים ביותר של המחומות. כשחרב הפסקה העליה היתה תלויה
על ראשנו - לא השלמנו ולא נואשנו, וכשנתגלה "רמחון" אצל
חיים עמדנו בפרץ - וגם הצלחנו לקרוע רוע הגזירה. עלינו
להיות מסוגלים לראות שגיאותינו בעבר ולהודות עליהן, אבל
אין אנו צריכים להכות על חטא שלא חטאנו. גם כרגע שהיה
נדמה שאין כמעט כל תקווה להמשכת העליה - לא רפתה היד
ולא נכנענו. עצם העובדה שנמנעה הפסקה העליה אין לזקוף
לזכותנו בלבד - סייעו לכך מסיבות וגורמים מחוץ לנו. אבל
אנו אח שלנו עשינו.

גם "ההיסטוריה" על החלוקות הקודמות במכתבו של
ברל - אם כי באותם ימים לא היה לנו חלק ב"מדיניות הרשמית" ¹

אינה נכונה. נלחמנו נגד החלוקה. אין תחת ידי החזכיר שהגשנו למפלגת העבודה, אבל עד כמה שאני זוכר עמדתי כחזכיר שהוא (שנתחבר על-ידי ונחפרסם ב"אנחנו ושכנינו") לא רק על "עבר-הירדן" שהוא עכשיו של עבאדלה, אלא על החורן והבשן ועל גבול ליטני. עמדה זו נתקבלה גם בוועידת הלייבור-פרטי - אבל למעשה לא הצלחנו. החילה הסגירו לצרפת חלק הגון של הארץ הצטון ובסוריה - ואח"כ לאמיר עבדאללה. ונזעזענו אנו לא שפכה הדם הזה.

בפזת החדשה - אקרא לה תקופת הועדה הפלכותית - נחבלה רמיון, אך שוב לא אצלנו. עמדתנו כלפי הועדה הייתה שהפתרון החולם את המשבר זוהי עליה מורחבת ומואצת. גם משה וגם אני עמדנו על-כך בעדותנו החשאית - וגם חיים דרש זאת בחוק רב בסיכום האחרון לפני הועדה.

מביעה זו מצדנו לא באה בעקב המאורעות. מיד מאחרי הקונגרס בלוצרן עמדתי על ההכרח של "מדיניות חדשה" - החשת בנין הארץ. גם חיים קיבל עמדה זו, והתביעה באה לידי ביטוי בפגישת עם מלקולם (כשהיה מזכיר הסוכנות) סגנו לורד פלימוט והנציב במתיו 1935. הצענו אז תוכנית של העמדת שטחי קרקע גדולים לרשותנו בנגב ובעמק-הירדן להתיישבות חקלאית רחבת-מידות, החוקה ומדיניות מכס שתאמץ את ההעשיה ועליה יותך גדולה מבשנת 1936. החשש ל"מאורעות" נהעורר אצלי זמן רב לפני מאורעות אפריל. מלחמת חבש וסכנת מלחמת עולם הכרוכה בה, המאורעות במצרים ובסוריה ומעשי הסרור של שין קרוז-א-דין

בישרו חגבורת מלחמת הערבים בציונות, והגענו לידי מסקנה
שיש לתזהיר את הממשלה ולדרוש ממנה שנוי הקו בכיוון של
בחשת בנין הבית-הלאומי. החכוונתי ללכת לנציג בחוכנית זו,
ולפני ביקורי נתייעצתי עם חברים בירושלים (משה שכב אז
חולה בבית-החולים בעמק). הרציתי מחשבותי חששותי ומסקנתי -
דרישה לעליה מורחבת ו"מדיניות חדשה". ברל התנגד לכך -
והציע להמשיך את המלחמה על "הקטנות" (פועלים ברכבת ובנמל
וכדומה). לא נשמעתי לברל - והרציתי בראיוני עם הנציב
(בראשית אפריל 1936) על חששותי לרגל המאורעות בעולם
והארצות השכנות, על הדעת מצב העם היהודי במזרח-אירופה,
מרכזה ודרומה, ועל המשובת התכרחית - שנוי הקו בכיוון של
הרחכת יכולת הקליטה של הארץ על-ידי עזרת מכוונת של הממשלה
בחקלאות ובתעשיה.

במכתבי ללונדון בימי הוויכוח על המועצה הממוקמת
עמדתי על הצורך במלחמה חיונית - עליה של מאות אלפים במספר
שנים קטן - בגודל למלחמה שלילית בלבד נגד המועצה. היחיד
שקיבל קו זה בלונדון היה מלצ'ס.

באו "המאורעות" - והועדה המלכותית. הוטל עלינו
לא רק להתגונן - וכמדומני ש"מדיניותנו הרשמית" בימי האימה
האלה לא הכיזבה גם בהופעתנו, במני הועדה לא היה זכר לפניקה
ולרפיון-רוח. אני חושב את הפרשה הגלויה והחשאית של "עדותו"
של משה - בעניני העליה, העבודות הצבוריות, ההגנה והפקודות
בימי המהומות - למפעל של כבוד טוליסי מבחינת יריעת העניינים,
כשרון ההסברה, התכונת והתוקף והמקט שנתגלו בסבתן לא-קל זה.

המסקנה המשותפת של שנינו הייתה לא רק קיום המנדט -
אלא "מהדורה מתוקנת" בהגשמת המנדט : עליה גדולה והחשח
חבנין.

עד כאן לחשבון ההיסטורי - עד נצנוץ חוכמית

החלוקה.

איך היבטתי אנכי לראיון החלוקה ולאיוז רעיון ?
בירור זה דרוש לא רק לשם העמדת העובדות ההיסטוריות על
אמיתותן - אלא גם כשביל קביעה דרכנו בעתיד הקרוב, הקרוב
כאור שיק פשע כינו ובין "החוק".

כמדומני שכולנו חננו "בעלי-אמונה". אלמלא
"אמונה" זו (שאינה אלא שם אחר לרצון) לא היינו עומדים
בשלוש עשרות השנים האחרונות במערכה. וגם כסיקרה מה
שיקרה - לא נוזז מאמונה זו, כי גמרנו כל החשבונות האחרים
וסרפנו כל הגשרים - וגם אנו יורעים שאמונתנו לא הכזיבה.
המפעל שהקימונו בארץ בתנאים שניחנו לנו - איני יודע
לדבמחו. מבחינת המטרה שלנו אין הוא אלא התחלה מצער -
אבל מבחינת יכולת אנושית שנחבלתה בחנועתנו (יכולת נפשית,
מוסרית, מקצועית-מסקית, ארגונית ופוליטית וחברותית) אין
במפעלנו אלא חיוזק ועידוד לאמונתנו העצמית. כולנו באנו
ארצה כשהיינו עוד געדים, רבים זקנו כבר, אך נדמה לי
שאמונתנו לא נחתה. אמונתי היום היא הרבה יותר מושרשת ואיתנה
מאשר בימי עלומי - אם כי הרבה יותר מיכהת וריאליסטית. אני
מכיר היום - וכולנו מכירים את מקשיים והמכשולים והסכנות

מרבח יותר מאשר לפני שלושים או עשרים שנה, ואל רק לפני
גסיון של למעלה משלושים שנה בארץ - אלא לפני השנתיים
העצומים שחלו בעולם כפנתנו אנו ובסביבותיה.

אבל רק מחוץ שיגרה מליצית או אי-ידיעת אפשר
לדבר על מניקה ורמיון-רוח.

מסכים אני לכול שההכרה על "המנדט שנשרף" היא
פליטה-פה לא טובה. המנדט טרם בא באש, ואל נקל כלל להעלותו
על הסוקר. אולם מי אינו יודע שהוא "בא בימים" ? המנדט
נחמץ - ולא מעכשיו. ונתעוררה סכנה שהוא יפוג וימס -
והמדיניות שלנו הייתה מתחייבת בפנשה אילו התעלמה מסכנת זו
כבת-יענה.

באחת ישיבות המרכז סיכמתי את האפשרויות
שנתעוררו בדיון הועדה - אפשרות אחת נעדרה : החטת העליה.
ולא רק בועדה לא מצאו דברינו על הורחת העליה אוזן קשבת ;
עד כמה שידוע לי לא נמצא אף אנגלי אחד, גם בקרב ידירינו,
שנאחו במחרון זה של "מהדורה מתוקנת" של המנדט. בימים
כתיקונם אין אנו צריכים להדחף מעולה גם אם אינה פוליטיקה.
אולם הימים אינם כתיקונם. לא רק נודעוזה הארץ מהמהומות
ונשלחת ועדה מלכותית - אלא העליה האלה פוחדת ויורדת - ולא
רק בגלל הכידולים המוקטנים. לדעתי, אין אסון גדול מזה
לישוב, לציונות ולעם היהודי. המדיניות מוכרח לשאול את
עצמי : האין מוצא מהמצב ?

לדעתי אין סכנה יותר גדולה למחשבת הפוליטית
(ולא רק הפוליטית) מאשר תאינרציה, האדיקות במסגרת הקיימת,

בהרגלי-מחשבה של העבר. העולם אף פעם אינו סטטי, ומפתוח
מכל - ההיסטוריות. כוחות וגורמים וצורפים מתחדשים כזמן-
לזמן הנוזרים כליה על הקיים או משנים אותו יסודית - ויש
לחפש דרכים אחדים לשמור על המטרה. והבעתי לירי מסקנת
שתיחכן דרך שניה - לא מגדש אלא מדינה.

רעיון זה חבו אחרים לפני. הראשון כפרומני היה
יעקבסון - בימים התם היה זה דבר לע בעתו : גם היינו יותר
כדי חלשים בארץ וגם לא היו התנאים באנגליה לקליטת רעיון זה.
לא היה בו גט צורך - כי העניינים פחות או יותר הלכו כשורה.
שלושה דברים אלה נשתנו הטעם : המאורעות גילו כוחנו.
באנגליה נשמעו קולות על הקמת מדינה יהודית - והעניינים
במסגרת הקודמת לא הלכו כשורה.

ובשאלתי את עצמי : היחכן פתרון אחד מחוץ למסגרת
המנדט, גניתי מחוץ כחינת המצב והאפשרויות : יחכן ויכפן.